

Afdeling	: F&C - Financiën	B&W-voorstel:
Naam opsteller voorstel	: Mia Aerds (0495-575416)	DJ-1037817
Portefeuillehouder	: drs. W.P.J. (Wendy) van Eijk	Zaaknummer:
		997524
		Publicatie:
		Openbaar

Onderwerp

Begrotingsbrief 2021 van Gedeputeerde Staten van Limburg

Voorstel

Kennis te nemen van de begrotingsbrief 2021 van Gedeputeerde Staten van Limburg.

Inleiding

Bij brief van 24 maart 2020 heeft Gedeputeerde Staten van Limburg (GS) de gebruikelijke begrotingsbrief over aandachtspunten van de begroting 2021 en de meerjarenraming 2022-2024 gestuurd. Bij deze brief heeft GS de hierover aan de raad gestuurde brief als bijlage toegevoegd.

Beoogd effect/doel

GS beschrijft in de brief een aantal specifieke onderwerpen waarmee bij de voorbereiding van de begroting 2021 rekening moet worden gehouden.

Argumenten

GS bepalen de vorm van toezicht op basis van de Gemeentewet, de Algemene wet bestuursrecht, het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de hier bijbehorende notities, het Gemeenschappelijk financieel toezichtkader en deze begrotingsbrief. GS geeft in haar brief nadere toelichting op recent verschenen notities BBV en de notities die in de loop van 2020 nog zullen verschijnen.

GS gaan in hun brief in op een aantal specifieke onderwerpen:

Structureel en reël evenwicht

Bij alle gemeenten zal GS bij het begrotingsonderzoek 2021 gaan toetsen hoe het 'overzicht van incidentele baten en lasten', maar ook het 'overzicht beoogde structurele

Weert, 18 mei 2020	S		B	W	W	W	W	W
				GG	MvdH	TG	WvE	PS
		akkoord						
		bespreken						
Soort besluit: Besluit college								

In te vullen door het B&W secretariaat:

- Akkoord
  Niet akkoord
 Akkoord met tekstuele aanpassing door portefeuillehouder
  Gewijzigde versie
 Anders, nl.:

Beslissing d.d.: 30 juni 2020

Nummer: 7

De secretaris,

Totaal aantal pagina's: 5
Pagina 1

toevoegingen en onttrekkingen aan reserves' zich verhouden tot de notitie structurele en incidentele baten en lasten van de commissie BBV.

In de begroting van de gemeente Weert wordt sinds 2018 een tabel met daarin de presentatie van het structureel en reëel evenwicht van de begroting en de meerjarenraming conform het model van GS opgenomen. Deze tabel is gebaseerd op de programma-indeling en daardoor makkelijker te relateren aan de toelichting op de diverse posten. De combinatie van de uitgebreide tabel en de verplicht op te nemen toelichting van de diverse posten maakt het voor de raadsleden eenvoudiger om het structureel evenwicht te beoordelen. Het overzicht "specificatie toevoegingen en onttrekkingen aan reserves" dat conform de voorschriften in de begroting is opgenomen is gedetailleerd en geeft inzicht in de mutaties in de reserves die in de begroting zijn voorzien.

Bij de begrotingsvoorbereiding zal deze aanvullende informatie specifiek aandacht krijgen. Bovendien wordt bij de opbouw voor de begroting 2021 (voor het eerst) op detailniveau vastgelegd of begrotingsposten incidenteel dan wel structureel zijn. De informatiewaarde van deze onderdelen in de begroting voor zowel de raad als GS in hun rol als toezichthouder wordt hiermee versterkt.

Herijking gemeentefonds / verdelingssystematiek

Momenteel wordt onderzoek gedaan naar de herijking van het gemeentefonds. Dit kan aanzienlijke gevolgen hebben voor de financiële positie van de gemeente Weert.

Het onderzoek bestaat uit 2 delen;

- de verdeelmodellen in het sociaal domein;
- de overige onderdelen van het gemeentefonds (het zogenaamde klassieke deel).

De onderdelen worden tegelijkertijd maar apart van elkaar onderzocht. Onderwerpen die beide onderdelen raken worden in samenhang bekeken. De nieuwe verdeling wordt vanaf 2022, afhankelijk van de besluitvorming, doorgevoerd. De verwachting is dat de effecten worden verwerkt in de decembercirculaire 2020. Op dit moment zijn er nog geen gegevens beschikbaar over de effecten voor Weert.

Sociaal domein

De raming van de baten en lasten van het sociaal domein in de gemeentelijke begrotingen zijn ten opzichte van voorgaande jaren steeds reëler. Hierdoor is steeds meer zichtbaar dat de inkomsten vanuit het Rijk de kosten in het sociaal domein niet meer compenseren en tekorten ontstaan bij gemeenten. De financiële positie van de gemeenten komt steeds meer onder druk te staan.

Het Rijk heeft met de VNG afgesproken dat in het najaar van 2020 nieuw onderzoek is afgerond. Naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek jeugdzorg, de ontwikkelingen van het gemeentelijke beleid en de besluitvorming van het volgende kabinet zal de situatie in 2022 en 2023 duidelijk worden.

Voor de beoordeling van de begroting 2021 omtrent het sociaal domein blijven vooralsnog de richtlijnen van vorig jaar (begroting 2020) van kracht en deze zijn:

- de extra middelen jeugdzorg voor de jaren 2019 tot en met 2021, die onderdeel uitmaken van de algemene uitkering, worden als structureel dekkingsmiddel aangemerkt,
- voor de jaren 2022, 2023 en 2024 kan door de gemeente een stelpost 'Uitkomst onderzoek jeugdzorg' geraamd worden: per gemeente naar rato van de € 300 miljoen (in 2021). Deze stelpost 'Uitkomst onderzoek jeugdzorg' kan als structureel opgenomen worden onder de voorwaarde dat daarnaast de gemeente

tevens zelf maatregelen neemt in het kader van de transformatie rondom jeugdzorg en ggz mede gericht op beheersing van de kosten.

Bij de gemeente Weert kennen we een regionaal transformatiebudget jeugd (in totaal is gedurende de periode 2018 t/m 2020 € 580.000,- beschikbaar) én een regionaal budget voor innovatie en transformatie sociaal domein van € 500.000,- (Raad juni 2020).

Een bedrag van € 300 miljoen voor het Gemeentefonds betekent voor Weert afgerond een bedrag van € 825.000,-. In de begroting 2021 zal dit bedrag voor de jaren 2022-2024 als structurele stelpost "uitkomst onderzoek jeugdzorg" opgenomen worden.

BTW compensatiefonds

Met ingang van het begrotingsjaar 2019 is de wijze van verwerking van de ruimte onder het plafond van het BTW compensatiefonds (BCF) in de raming van de algemene uitkering in de circulaire gewijzigd.

Waar eerder het fonds was opgenomen in de meicirculaire is het nu aan de gemeenten om zelf een reëel bedrag te ramen voor het BTW compensatiefonds.

De provinciale toezichthouders gebruiken als richtlijn de meest recente, gerealiseerde ruimte onder het plafond BCF. Voor de begroting 2021 van de gemeente Weert is dit de realisatie 2019 en wordt rekening gehouden met € 278.000.

Omgevingswet

Met de nieuwe Omgevingswet zijn het Rijk, de provincies en gemeenten voortaan verplicht een omgevingsvisie te maken.

GS geeft aan dat het van groot belang is om een goede inschatting te maken van wat er op de gemeente Weert afkomt en daarbij ook de vraag past wat de financiële gevolgen zullen zijn. Denk aan:

- welk personeel is wel en niet nodig?
- hoe begeleidt u het implementatieproces?
- moet u uw medewerkers opleiden?
- wat betekent dit voor ICT?
- wat kost het om de omgevingsdocumenten te ontwikkelen?

Voor zover extra middelen nodig zijn, zal dat middels een prioriteit bij de begroting 2021 aan de raad worden voorgelegd.

Duurzaamheid/energietransitie/klimaat

De komende jaren ligt er een enorme opgave om Nederland duurzaam te maken. Tegengaan van klimaatverandering, aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering en een overgang naar een circulaire economie zijn hierbij essentieel. Verduurzamen van Nederland is daarbij de opdracht. Heel Nederland is aan zet. Om dat te realiseren is een samenhangende visie en aanpak per regio belangrijk.

Elke gemeente, provincie en ook waterschap werkt op dit moment binnen regio's samen met stakeholders aan een Regionale Energiestrategie (RES). Van decentrale overheden wordt verwacht dat zij bij groei van de algemene uitkering een groot deel van deze groei ten goede laten komen aan klimaatbeleid en de energietransitie. Bij de besteding van dit geld zullen zij moeten inzetten op het energieneutraal, klimaatbestendig en circulair maken van Nederland.

Rechtmatigheidsverantwoording college

Met ingang van 2021 moet het college een rechtmatigheidsverantwoording afleggen over de rechtmatigheid van de jaarrekening. De accountant zal vanaf het boekjaar 2021 geen oordeel meer geven over de rechtmatigheid in zijn controleverklaring. De accountant geeft

dan nog een controleverklaring af met alleen een oordeel inzake de getrouwheid van de jaarrekening, inclusief de rechtmatigheidsverantwoording door het college van burgemeester en wethouders die in de jaarrekening wordt opgenomen.

GS geeft aan dat de rechtmatigheidsverantwoording gevolgen heeft voor de (interne) verantwoording binnen de gemeentelijke huishouding en dat het belangrijk is dat de gemeenten nu al bezig zijn met deze ontwikkelingen en zorgen voor voldoende grip op de interne processen en de bijbehorende financiële huishouding. Het beoogde doel is dat er bewustwording komt en de kwaliteit van de interne beheersing verbetert. Ook is het van belang te onderzoeken waar de onderlinge verantwoordelijkheden liggen, tussen raad, college, ambtelijke organisatie en accountant. In 2020 zal GS onder andere op ambtelijk niveau dit onderwerp onder de aandacht blijven brengen.

Lokale heffingen

Op grond van artikel 10, lid 1 sub c BBV moeten gemeenten in de begroting in de paragraaf lokale heffingen inzicht geven in de totstandkoming van de tarieven die maximaal kostendekkend mogen zijn: leges, rioolheffing en afvalstoffenheffing. GS vraagt specifieke aandacht voor de vraag of de informatie die in de paragraaf Lokale heffingen opgenomen is nog steeds voldoet aan artikel 10 van het BBV.

Ambtelijk zijn er geen berichten van de toezichthouder ontvangen dat dit voor de gemeente Weert een aandachtspunt is.

Jaarlijks terugkerende punten

Enexis Holding N.V.

GS adviseert voor de raming van het dividend Enexis Holding N.V. uit te gaan van een bedrag van € 0,50 per aandeel. Voor de gemeente Weert is dit voor 112.050 aandelen een bedrag van € 56.025,- (in 2020 € 75.073,-). De neerwaartse bijstelling van het dividend in 2021 en 2022 is het gevolg van de toegenomen kosten in de energietransitie.

Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)

De nettowinst van de BNG over 2019 bedraagt € 163 miljoen. Als de voorstellen van de BNG door de aandeelhouders worden overgenomen zal er een dividend van € 1,27 per aandeel over 2019 uitgekeerd worden. GS adviseert voor de begroting 2021 en de meerjarenraming 2022-2024 het te ramen dividend op maximaal € 1,27 per aandeel te stellen. Voor Weert is dit voor 41.379 aandelen een bedrag van € 52.552,-. (Was in 2020 € 117.930,-).

Kanttekeningen en risico's

n.v.t.

Financiële, personele en juridische gevolgen

n.v.t.

Duurzaamheid

n.v.t.

Uitvoering/evaluatie

n.v.t.

Communicatie/participatie

Raad informeren via de TILS-lijst.

Overleg gevoerd met Intern:

-

Extern:

-

Bijlagen:

Brief GS aandachtspunten begroting 2021

Brief GS aan de raden van alle Limburgse gemeenten over de aandachtspunten van de begroting 2021

AFSCHRIFT

provincie limburg

De Raden van alle gemeenten in de provincie
Limburg

01 APR 2020

Cluster FIN
Ons kenmerk 2020/12087
Uw kenmerk
Bijlage(n)

Behandeld [REDACTED]
Telefoon [REDACTED]
Maastricht 24 maart 2020
Verzonden 31 MAART 2020

Onderwerp

Aandachtspunten begroting 2021

Geachte raad,

Ieder jaar ontvangt u relevante en actuele informatie over de wijze waarop uw (meerjaren)begroting beoordeeld wordt vanuit onze wettelijke taak, het financieel toezicht. Het is belangrijk deze informatie te betrekken bij de kaderstelling voor de begroting en het vaststellen van uw begroting.

Uw gemeente heeft de verantwoordelijkheid om een begroting vast te stellen die structureel en reëel in evenwicht is. Ieder jaar besluiten wij, op grond van artikel 203 van de Gemeentewet, voor 1 januari of uw gemeente voor het komende begrotingsjaar onder repressief of preventief toezicht valt. Het doel hiervan is te voorkomen dat uw gemeente een structureel tekort op de begroting krijgt, dat niet makkelijk meer door u zelf op te lossen is. Financieel toezicht is dan ook een wezenlijk onderdeel van de 'check and balances' binnen het openbaar bestuur. Daarnaast draagt financieel toezicht bij aan een bestendig en veilig Limburg met een sterk openbaar bestuur als uitgangspunt. Een bestuur waar de inwoners op kunnen bouwen. Respect voor de eigen verantwoordelijkheid van besturen is het uitgangspunt bij het financieel toezicht.

Uitgangspunt voor de beoordeling is ons Gemeenschappelijk Financieel Toezichtkader (GTK 2020 gemeenten) dat u vorig jaar van ons heeft ontvangen (nummer 2019-28181 d.d. 16 april 2019) en dat voor het eerst is toegepast voor de begroting 2020. Hierin vindt u onder andere:

- welke vormen van toezicht zijn er?
- welke wet- en regelgeving worden gehanteerd bij het toezicht?;
- wat betekent structureel en reëel evenwicht?;
- waar kijken we naar als we beoordelen of uw begroting en meerjarenraming structureel en reëel in evenwicht is?.

2020/12081

Bezoekadres:
Limburglaan 10
NL-6229 GA Maastricht

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht
postbus@prvlimburg.nl

Tel + 31 43 389 99 99
Fax + 31 43 361 80 99
www.limburg.nl

IBAN –nummer:
NL08RABO0132575728
BIC-code: RABONL2U

In deze begrotingsrichtlijnenbrief geven wij u op basis van actualiteit onderwerpen mee die voor uw begroting 2021 van belang zijn. Deels zijn deze onderwerpen financieel-technisch van aard en daarmee wellicht meer voor het college bestemd. Een afschrift van deze circulaire hebben wij daarom aan uw college gestuurd.

Agenda toekomst van het (interbestuurlijk) toezicht

In onze begrotingscirculaire 2020 informeerden wij u over de [Agenda toekomst van het \(interbestuurlijk\) toezicht](#). Deze gezamenlijke agenda van gemeenten, provincies en het Rijk kent zeven ontwerpprincipes (horizontaal voorop en wordt versterkt, uniformiteit (methodiek) en maatwerk, risicogericht toezicht, toezicht is proportioneel en wordt uitgeoefend aan de hand van een interventieladder, transparantie, verbinden van inzichten, efficiënt en effectief) en vijf actielijnen.

De vijf actielijnen zijn:

- versterken verbinding horizontale controle en verticaal toezicht;
- beter voeren dialoog;
- beter leren via toezicht;
- uniformeren uitvoering toezicht;
- toezichthouder richt zich op gedeelde risico's.

In 2019 is de concrete uitwerking hiervan opgenomen in een Actieplan. Per actielijn zijn de te nemen acties benoemd. In de komende 5 jaar wordt gewerkt aan het toekomstig toezicht.

Ontwikkelingen Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten

De commissie BBV geeft in notities aan op welke wijze een bepaald onderwerp in de begroting verwerkt kan of moet worden. Kan, omdat de regelgeving meerdere verwerkingsopties toestaat en moet als de regelgeving verplicht tot een bepaalde verwerkingwijze. De [BBV-notities](#) bevatten dan ook aanbevelingen ('kan') en stellige uitspraken ('moet') voor de juiste toepassing en uitvoering van het BBV.

Notitie grondbeleid in begroting en jaarstukken

In juli 2019 is de nieuwe notitie Grondbeleid gepubliceerd door de commissie BBV. Deze notitie is een samenvoeging en actualisering van de vier eerdere notities over grondexploitaties, faciliterend grondbeleid, nadere uitleg tussentijds winstnemen en voorbeeld verwerken onderhanden werk. Er is geen sprake van nieuwe beperkende regelgeving.

Notitie Materiële vaste activa

De notitie Materiële vaste activa is geactualiseerd en in januari 2020 door de commissie BBV gepubliceerd. De belangrijkste wijziging heeft betrekking op de verplichting om bij achterstallig onderhoud een voorziening te vormen. In de vorige notitie Materiële vaste activa werd nog de mogelijkheid geboden om het achterstallig onderhoud financieel in te lopen binnen een termijn van vier jaar wanneer een gemeente onvoldoende middelen heeft om een dergelijke voorziening in één keer te vormen. In de geactualiseerde notitie is deze mogelijkheid komen te vervallen. Het is niet langer toegestaan om bij onvoldoende financiële middelen een termijn van vier jaar te hanteren voor het vormen van de voorziening. De stellige uitspraak, die betrekking heeft op achterstallig onderhoud is daartoe ingekort tot:

- in geval van achterstallig onderhoud waarbij sprake is van kapitaalvernietiging en / of onveilige situaties wordt op basis van artikel 44 lid 1a BBV een voorziening gevormd.

Wanneer een gemeente onvoldoende financiële middelen heeft om een voorziening achterstallig onderhoud te vormen zal dit tot een negatieve algemene reserve kunnen leiden.

De commissie voorziet verder in de loop van 2020 actualisering van de volgende notities:

- Raamwerk stelsel baten en lasten;
- Meerjarig financieel inzicht;
- Kadernota rechtmatigheid (aanpassingen n.a.v. rechtmatigheidsverantwoording door college);
- Rente;
- Lasten en baten (incidenteel, subsidies e.d.);
- Lokale heffingen.

Inzicht in de structurele begrotingspositie

Om vast te kunnen stellen dat er sprake is van structureel evenwicht, is het belangrijk dat er inzicht bestaat welke baten en lasten incidenteel zijn. Het verplichte meerjarige overzicht van incidentele baten en lasten geeft dat inzicht. Daarbij is de kwaliteit en volledigheid van het overzicht van incidentele baten en lasten van essentieel belang. In de notitie structurele en incidentele baten en lasten van de Commissie BBV (30 augustus 2018) is hiervoor een algemeen kader opgenomen en zijn diverse voorbeelden gegeven. Er wordt in de notitie vanuit gegaan dat in principe alle baten en lasten structureel van aard zijn. Incidentele baten en lasten zijn de uitzondering en dienen toegelicht te worden.

Bij het onderzoek van de begroting 2020 van de gemeenten is ons opgevallen dat de notitie structurele en incidentele baten en lasten volgens ons nog niet altijd goed wordt toegepast in de begroting. Met name de toelichting op de opgenomen posten is vaak onvolledig om te kunnen beoordelen of er inderdaad sprake is van een uitzondering en de posten als incidenteel aangemerkt kunnen/moeten worden. Het doel van de notitie structurele en incidentele baten en lasten, namelijk het meer eenduidig toepassen van de begrippen 'incidenteel' en 'structureel', is naar onze mening nog niet helemaal bereikt. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het feit dat het BBV geen scherpe definitie geeft wat incidenteel en structureel is. En, ook niet onbelangrijk, het BBV laat ruimte voor (interpretatie)verschillen, omdat dit past bij de eigen beoordeling van de lokale omstandigheden (principle based). Gemeenten benutten deze ruimte in (te) grote mate, hetgeen leidt tot discussies tussen de gemeenten en toezichthouder. Om deze discussie te beperken komen wij voor 1 juli 2020 met een (ambtelijke) handreiking die gebruikt kan worden door de vakspecialisten die de begroting en jaarstukken opstellen.

Ook zien wij dat een aantal mutaties in reserves als structurele mutaties zijn opgenomen waarvan wij niet direct kunnen vaststellen of deze daadwerkelijk structureel van aard zijn. In de toelichting op de wijziging van het BBV in 2013 is gesteld dat in principe alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves incidenteel van aard zijn. Alle mutaties in reserves maken daarom in principe onderdeel uit van het overzicht van incidentele baten en lasten. Structurele mutaties aan reserves zijn de uitzondering en dienen te zijn opgenomen op het overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.

Bij het begrotingsonderzoek 2021 gaan we toetsen hoe het 'overzicht van incidentele baten en lasten', maar ook het 'overzicht beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves' zich verhouden tot de notitie structurele en incidentele baten en lasten. Dit kan eventueel gevolgen hebben voor ons oordeel over het structurele saldo van uw begroting.

Wij dringen erop aan voldoende aandacht te besteden aan de kwaliteit en volledigheid van het overzicht van incidentele baten en lasten en ook het overzicht van beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.

Wij zien dat veel Limburgse gemeenten inzicht geven in het structureel en reëel evenwicht, volgens het overzicht dat wij u hebben aangereikt. Voor die gemeenten die dit overzicht nog niet in de begroting opnemen vragen wij om dit wel te doen vanaf de begroting 2021 zodat de raad maar ook wij het structureel en reëel evenwicht van de begroting kunnen bepalen.

Zoals wij hierboven aangeven hebben wij sinds de begroting 2018 gevraagd om het structureel en reëel evenwicht te presenteren volgens de tabel die wij vanaf de begrotingsbrief 2018 hebben meegezonden. Wij verzoeken u om deze tabel te blijven gebruiken om het structureel en reëel evenwicht te presenteren omdat wij van mening zijn dat deze tabel een beter inzicht biedt.

Herijking gemeentefonds / verdelingssystematiek

Momenteel wordt onderzoek gedaan naar de herijking van het gemeentefonds. De jaarlijkse bijdrage aan gemeenten via dit fonds bedraagt zo'n € 30 miljard en wordt volgens de brief van de minister van BZK van 26 februari 2020 aan de Tweede Kamer vanaf 2022 anders verdeeld. De fondsbeheerders (de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de staatssecretaris van Financiën) onderzoeken samen met gemeenten hoe het geld het best verdeeld kan worden. Daarnaast moet door herijking de verdeling eenvoudiger worden. Dit kan aanzienlijke gevolgen hebben voor uw financiële positie.

Een deel van het gemeentefonds is bestemd voor de taken van gemeenten in het sociaal domein. Dit geld moet beter verdeeld worden. De herijking richt zich op een herverdeling, niet op de omvang van de middelen. Hierdoor zal de herijking voor sommige gemeenten positief uitpakken, terwijl andere gemeenten minder middelen krijgen toebedeeld.

Het onderzoek bestaat uit 2 delen:

- de verdeelmodellen in het sociaal domein;
- de overige onderdelen van het gemeentefonds.

De onderdelen worden tegelijkertijd maar apart van elkaar onderzocht. Onderwerpen die beide onderdelen raken worden in samenhang bekeken. Denk hierbij aan de indeling van het gemeentefonds naar beleidsterreinen (clusterindeling).

Het eerste onderzoek voor de herijking van het gemeentefonds heeft plaatsgevonden van maart 2019 tot en met januari 2020. Er zal in 2020 een aanvullend onderzoek plaatsvinden, waarvan de resultaten in de tweede helft van 2020 bekend moeten zijn. Bij invoering van de nieuwe verdeelmodellen in 2022 zal in grote lijnen de volgende procedure worden gevolgd:

- de fondsbeheerders komen na het onderzoek met een voorstel voor aanpassing van de verdeling van het gemeentefonds. De VNG en de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) geven hierbij advies;
- na advisering van de VNG en de ROB volgt het bestuurlijke besluitvormingstraject. Ofwel: het Rijk en de VNG nemen tijdens een bestuurlijk overleg een beslissing over de nieuwe verdeling;
- voor het eind van 2020 informeert de minister van BZK de Tweede Kamer over de voorstellen voor de nieuwe verdeling;
- gemeenten worden ruimschoots voor invoering over de uitkomsten geïnformeerd;

- vanaf 2022 wordt de nieuwe verdeling, afhankelijk van de besluitvorming, doorgevoerd. Zie voor meer informatie ook [de kamerbrief van 26 februari 2020](#).

Sociaal domein

Bij het onderzoek van de begroting 2020 is gebleken dat veel gemeenten moeite hadden de financiën op orde te krijgen. De raming van de baten en lasten van het sociaal domein in de begroting zijn ten opzichte van voorgaande jaren steeds reëler. Hierdoor is steeds meer zichtbaar dat de inkomsten vanuit het Rijk de kosten in het sociaal domein niet meer compenseren en tekorten ontstaan bij gemeenten. De financiële positie van de gemeenten komt steeds meer onder druk te staan. Gemeenten moesten vaak vergaande maatregelen nemen om tot een structureel en reëel sluitende begroting te komen. Het Rijk heeft met de VNG afgesproken dat in het najaar van 2020 nieuw onderzoek is afgerond. Naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek jeugdzorg, de ontwikkelingen van het gemeentelijke beleid en de besluitvorming van het volgende kabinet zal de situatie in 2022 en 2023 duidelijk worden.

Voor de beoordeling van de begroting 2021 omtrent het sociaal domein blijven vooralsnog de richtlijnen van vorig jaar (begroting 2020) voor de begroting 2021 van kracht en deze zijn:

- de extra middelen jeugdzorg voor de jaren 2019 tot en met 2021, die onderdeel uitmaken van de algemene uitkering, worden als structureel dekkingsmiddel aangemerkt.
- voor de jaren 2022, 2023 en 2024 kan door de gemeente een stelpost 'Uitkomst onderzoek jeugdzorg' geraamd worden: per gemeente naar rato van de € 300 miljoen (in 2021).
- deze stelpost 'Uitkomst onderzoek jeugdzorg' kan als structureel opgenomen worden.
- voorwaarde is dat daarnaast de gemeente tevens zelf maatregelen neemt in het kader van de transformatie rondom jeugdzorg en ggz mede gericht op beheersing van de kosten. Gemeenten spelen immers zelf ook een actieve rol in de transformatie en daarmee ook in het kunnen beperken van de uitgaven.

Als toezichthouder beoordelen wij of de ramingen in de (meerjaren)begroting voor het sociaal domein reëel zijn en welke risico's gemeenten lopen. Daarbij betrekken wij tenminste de realisatie van de laatste jaarrekeningen, de verwachte realisatie voor het jaar 2020 en de verslagen van de accountant.

Als u verwacht dat u voor 2021 door financiële problemen in het sociaal domein niet in staat zal zijn een structureel en reëel sluitende begroting vast te stellen, dan verzoeken wij u ons hierover in een zo vroeg mogelijk stadium te informeren. Wij zijn graag bereid met u mee te denken over oplossingen.

BTW compensatiefonds

Met ingang van het begrotingsjaar 2019 is de wijze van verwerking van de ruimte onder het plafond van het BTW-compensatiefonds (BCF) in de raming van de algemene uitkering in de circulaire gewijzigd. Waar voorheen het fonds was opgenomen in de meicirculaire is het nu aan de gemeenten om zelf een reëel bedrag te ramen voor het BTW-compensatiefonds.

Voor een goede raming van de ruimte onder het plafond BCF is inzicht nodig in de toekomstige ontwikkeling van de omvang van het BCF en vooral in de toekomstige declaraties. Om een niet onderbouwde oplopende raming van de ruimte onder het plafond BCF te voorkomen biedt de ruimte na de laatst bekende declaraties om die reden het meeste houvast als raming voor de komende jaren. Het ministerie van BZK heeft in afstemming met VNG en provinciale toezichthouders een advies opgesteld over de wijze waarop de ruimte onder het plafond BCF door gemeenten kan worden opgenomen als verwachte bate. Dit advies luidt:

Gezien de onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van de ruimte onder het plafond BCF, adviseren we om voorzichtigheid in acht te nemen door een raming op te nemen, die maximaal gebaseerd is op de meest recente, gerealiseerde ruimte onder het plafond BCF. Voor de begroting 2021 is dit de realisatie 2019.

Als provinciale toezichthouders gebruiken wij dit advies als richtlijn bij het beoordelen van de (meerjaren)begroting 2021-2024.

Omgevingswet

De Omgevingswet gaat in per 1 januari 2021. Zoals u weet, wordt de wet- en regelgeving voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water gebundeld en is het de bedoeling om het aanvragen van vergunningen te vereenvoudigen. Dit betekent één wet die ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving stimuleert en kwaliteit borgt. De gebruikers staan hierbij centraal.

Omgevingsvisie

Met de nieuwe wet zijn het Rijk, de provincies en gemeenten voortaan verplicht een omgevingsvisie te maken. Dit is een strategische visie voor de lange termijn voor de hele fysieke leefomgeving. De belangrijkste uitgangspunten daarbij zijn:

- gemeenten dienen een omgevingsvisie op te stellen;
- per gemeente geldt één omgevingsplan;
- gemeenten werken de omgevingsvisie uit in een omgevingsplan en programma's;
- het omgevingsplan bevat gemeentelijke regels over de fysieke leefomgeving;
- in een programma staan maatregelen waarmee een bevoegd gezag een omgevingswaarde of een andere doelstelling voor de fysieke leefomgeving wil bereiken.

Gemeenten krijgen een overgangstermijn van drie jaar voor het vaststellen van de omgevingsvisie. De verplichting voor gemeenten om een omgevingsvisie te hebben en het tijdstip daarvoor wordt bij Koninklijk Besluit vastgelegd.

Houd rekening met de financiële gevolgen voor uw gemeente

Wij zien dat de nodige betrokken partijen volop bezig zijn met de voorbereidingen. Het is van groot belang om een goede inschatting te maken wat er op uw gemeente afkomt en u adequaat op deze wet voor te bereiden. Daarbij past ook de vraag wat de financiële gevolgen voor uw gemeente zullen zijn.

Denk aan:

- welk personeel is wel en niet nodig?
- hoe begeleidt u het implementatieproces?
- moet u uw medewerkers opleiden?
- wat betekent dit voor ICT?
- wat kost het om de omgevingsdocumenten te ontwikkelen?

Digitaal Stelsel Omgevingswet

Met de invoering van de Omgevingswet vervalt zowel het Omgevingsloket Online als portaal om vergunningen aan te vragen als de Activiteitenbesluit Internet Module (AIM) om meldingen te doen. Daarvoor in de plaats komt het Omgevingsloket van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).

Bovendien sluit per 1 januari 2021 www.ruimtelijkeplannen.nl als portaal voor publiceren van officiële publicaties als omgevingswetbesluiten. Omgevingswetbesluiten publiceren en juridische regels beschikbaar te maken kan vanaf 1 januari 2021 alleen nog maar in het Landelijke voorziening bekendmaken en beschikbaar stellen (LVBB).

Integratie tussen gemeentelijke applicaties, zoals VTH, toepasbare regels en plansoftware en de landelijke voorziening van het DSO is noodzakelijk om met het stelsel te kunnen werken. Dit betekent dat de huidige software moet worden aangepast of dat er nieuwe software wordt aangeschaft.

- gemeenten sluiten hun zaak- of vergunning systemen aan op de landelijke voorziening van het DSO, om vergunningaanvragen en meldingen van initiatiefnemers te kunnen ontvangen via het Omgevingsloket (verplicht);
- gemeenten sluiten hun regelbeheersysteem aan op het Register toepasbare regels, om vragenbomen beschikbaar te maken in het Omgevingsloket (niet verplicht);
- gemeenten sluiten hun plansysteem aan op de LVBB, om omgevingswetbesluiten te publiceren en juridische regels beschikbaar te maken in het Omgevingsloket (verplicht).

Gemeenten dienen per 1 januari 2021 naast technisch ook organisatorisch klaar te zijn met de inrichting van de processen planvorming, vergunningverlening, toezicht en handhaving zodat deze op een zodanige manier kunnen worden uitgevoerd dat de beoogde kwaliteit van dienstverlening kan worden behaald.

TIP Kijk voor meer informatie op: aandeslagmetdeomgevingswet.nl

Het programma 'Aan de slag met de Omgevingswet' ondersteunt onder andere overheden om aan het werk te gaan met de wet. Het programma is een samenwerkingsverband van gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk.

Duurzaamheid/energietransitie/klimaat

De komende jaren ligt er een enorme opgave om Nederland duurzaam te maken. Tegengaan van klimaatverandering, aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering en een overgang naar een circulaire economie zijn hierbij essentieel. Verduurzamen van Nederland is daarbij de opdracht. Heel Nederland is aan zet. Om dat te realiseren is een samenhangende visie en aanpak per regio belangrijk. De verdeling van bevoegdheden tussen Rijk en decentrale overheden moet ervoor zorgen dat overheden elkaar niet in de weg zitten, maar elkaar juist versterken. Inhoudelijke afspraken waar ook bedrijfsleven en maatschappelijke partijen verantwoordelijkheid voor dragen, zijn vastgelegd in het Klimaatakkoord. Een duurzaam Nederland vereist een fundamentele verandering in denken en doen.

Als we over verduurzaming spreken, dan hebben we het over een heel scala van maatregelen: energiezuinige straatverlichting, waterdoorlatende straatstenen, klimaatadaptief aanbesteden, gebruik circulaire materialen, gasloze wijken enzovoort. De ambities zijn groot, en de tijd is kort, zo moeten Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen in 2020 klimaatbestendig en waterrobuust handelen hebben vastgelegd in hun beleid, gemeenten moeten voor 2021 onder andere voor elke wijk een warmteplan opstellen en dit is nog maar slechts een deel van de opgave.

Het uitvoeringsprogramma circulair van het Rijk vertaalt de 5 transitie-agenda's naar concrete acties en projecten voor de periode 2019 tot en met 2023.

Elke gemeente, provincie en ook waterschap werkt op dit moment binnen regio's samen met stakeholders aan een Regionale Energiestrategie (RES). De RES is een instrument om gezamenlijk te komen tot keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur.

Van decentrale overheden wordt verwacht dat zij een groot deel van de groei van de algemene uitkering ten goede laten komen aan klimaatbeleid en de energietransitie. Bij de besteding van dit geld zullen zij moeten inzetten op het energieneutraal, klimaatbestendig en circulair maken van Nederland.

Rechtmatigheidsverantwoording college

Op dit moment verstrekken accountants een controleverklaring met een oordeel inzake getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekeningen van gemeenten. Dit gaat veranderen.

Met ingang van 2021 moet het college een rechtmatigheidsverantwoording afleggen over de rechtmatigheid van de jaarrekening. De accountant krijgt hierdoor een andere rol en zal vanaf het boekjaar 2021 geen oordeel meer geven over de rechtmatigheid in zijn controleverklaring. De accountant geeft dan nog een controleverklaring af met alleen een oordeel inzake de getrouwheid van de jaarrekening, inclusief de rechtmatigheidsverantwoording door het college van burgemeester en wethouders die in de jaarrekening wordt opgenomen. De rechtmatigheidsverantwoording wordt een onderdeel van de getrouwheidsverklaring van de accountant.

De Commissie BBV draagt zorg voor een eenduidige uitvoering en toepassing van het BBV. De commissie heeft een [modeltekst \(januari 2020\)](#) gepubliceerd voor de rechtmatigheidsverantwoording die gemeenten (gemeenschappelijke regelingen) opnemen in de jaarrekening.

Het ministerie van BZK heeft in februari 2020 het wetsvoorstel voor consultatie aangeboden. De formele VNG reactie op het wetsvoorstel (incl. de rechtmatigheidsverantwoording) zal hierop volgen.

De rechtmatigheidsverantwoording heeft gevolgen voor de (interne) verantwoording binnen uw gemeentelijke huishouding. Het is belangrijk dat u nu al bezig bent met deze ontwikkelingen en dat u zorgt voor voldoende grip op uw interne processen en de bijbehorende financiële huishouding, want gemeenten moeten zelf aantonen dat ze budgetten rechtmatig hebben besteed en het college hier verantwoording over aflegt. Het beoogde doel is dat er bewustwording komt en de kwaliteit van de interne beheersing verbetert. Ook is het van belang te onderzoeken waar de onderlinge verantwoordelijkheden liggen, tussen raad, college, ambtelijke organisatie en accountant.

In 2020 zal financieel toezicht onder andere op ambtelijk niveau dit onderwerp onder de aandacht blijven brengen.

Lokale heffingen

Op grond van artikel 10, lid 1 sub c BBV moeten gemeenten in de begroting in de paragraaf lokale heffingen inzicht geven in de totstandkoming van de tarieven die maximaal kostendekkend mogen zijn: leges, rioolheffing en afvalstoffenheffing.

Wij hebben geconstateerd dat niet alle gemeenten de juiste informatie in de paragraaf opnemen. Daarom vragen wij u conform het BBV met ingang van de begroting 2021 de juiste informatie op te nemen met betrekking tot de kostendekkendheid bij leges, rioolheffing en afvalstoffenheffing. Wij adviseren u er de toelichting op artikel 10 BBV op na te slaan.

Tot slot

Wij sluiten onze begrotingsbrief 2021 af met een aantal jaarlijks terugkerende punten.

Dividend Enexis Holding N.V.

Op de AvA van Enexis Holding N.V. wordt op 9 april a.s. voorgesteld om 50% van het in het jaar gerealiseerde resultaat uit te keren. Op basis van het resultaat over 2019 van € 210 miljoen zal voor 2019 € 105 miljoen worden uitgekeerd aan dividend. Dit komt overeen met € 0,70 per aandeel. Daarom adviseren wij u voor de begroting 2021 en de jaren van de meerjarenraming 2022-2024 van € 0,50 per aandeel uit te gaan. De neerwaartse bijstelling van het dividend in 2021 en 2022 is het gevolg van de toegenomen kosten inde energietransitie.

Bank Nederlandse Gemeenten

De nettowinst van de Bank Nederlandse Gemeenten over 2019 bedraagt € 163 miljoen. Na aftrek van de uitkering van dividend aan verschafters van hybride kapitaal is een bedrag van € 142 miljoen beschikbaar voor aandeelhouders. De Bank Nederlandse Gemeenten stelt de aandeelhouders voor 50% van de nettowinst als dividend uit te keren. Over het jaar 2019 is daardoor € 71 miljoen beschikbaar voor uitkering van dividend aan aandeelhouders. Als de aandeelhouders het voorstel overnemen zal € 1,27 per aandeel van € 2,50 aan dividend worden uitgekeerd. Daarom adviseren wij u in de begroting 2021 en de meerjarenraming 2022-2024 het te ramen dividend op maximaal € 1,27 per aandeel van € 2,50 te stellen.

Vooroverleg

Wij verzoeken gemeenten met financiële problemen die bijzondere maatregelen vergen, zo spoedig mogelijk met ons hierover te overleggen.

Informatie in of bij de begroting 2021

Wij verzoeken u in of bij de begroting 2021 de volgende informatie toe te voegen:

- de opbouwtabel van de algemene uitkering 2021-2024.

Digitale aanbieding van de begroting

De begrotingsstukken kunt u digitaal aanbieden via het emailadres van uw toezichthouder. Voor grotere bestanden verzoeken wij u gebruik te maken van: <https://transfer.prvlimburg.nl>.

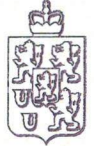
Bij de stukken moeten dan wel een door de voorzitter en griffier ondertekend vaststellingsbesluit en een door de burgemeester en secretaris ondertekende aanbiedingsbrief zijn opgenomen.

Toezending van een papieren set blijft natuurlijk mogelijk en blijft ook bij digitale toezending welkom als werkexemplaar.

Coronavirus

Gemeenten dienen uiterlijk op 15 juli 2020 hun Jaarrekening 2019 in te dienen bij de Provincie (toezichthouder gemeentefinanciën). Naast het feit dat raadsvergaderingen mogelijk niet tijdig plaatsvinden, speelt in dit kader ook dat accountantskantoren hun controles niet tijdig kunnen afronden aangezien ze niet meer op locatie aanwezig mogen zijn.

We zullen als Provincie Limburg hierin coulance hanteren, maar er wel op aandringen dat de processen om de jaarstukken tot stand te brengen binnen de gemeenten wel doorgang moeten vinden met 15 juli als uitgangspunt. Zo voorkomen we dat pas veel later in het jaar de definitieve cijfers over 2019 gereed komen.

We zijn op landelijk niveau met alle toezichthouders inclusief het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) in gesprek over hoe we met deze wettelijke aanleverdatum om moeten gaan. Uit recent overleg met BZK is gebleken dat indien het noodzakelijk is, de minister van BZK bereid is de termijnen voor de aanlevering van de jaarstukken aan te passen. Er hoeft dus geen uitstelverzoek ingediend te worden tenzij er sprake is van andere redenen (dat geldt tevens voor de indiening van de begroting door Gemeenschappelijke regelingen, voor 1 augustus).

Daarnaast is er de vraag hoe we als Provincie vanuit financieel toezicht omgaan met tijdelijke overschrijdingen van de kasgeldlimiet indien gemeenten extra financiering aantrekken om maatregelen in de Corona-crisis te financieren. Het college van GS heeft hier begrip voor. Mocht de termijn van drie aaneengesloten maanden overschreden worden dan zal GS op dat moment beoordelen of gebruik zal worden gemaakt van de wettelijke mogelijkheid voor de toezichthouder om deze overschrijding langer toe te staan.

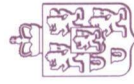
Een afschrift van deze brief hebben wij aan het college van burgemeester en wethouders van uw gemeente gestuurd.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

provincie limburg

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Burgemeester en Wethouders van de
gemeente Weert
Postbus 950
6000 AZ WEERT

Postbus 5700
NL-6202 MA Maastricht

De Raad van de gemeente Weert
Postbus 950
6000 AZ WEERT

WRT-010629

01 APR 2020

Cluster FIN
Ons kenmerk 2020/12081
Uw kenmerk
Bijlage(n)

Behandeld ██████████
Telefoon ██████████
Maastricht 24 maart 2020
Verzonden 31 MAART 2020

Onderwerp

Aandachtspunten begroting 2021

Geachte raad,

Ieder jaar ontvangt u relevante en actuele informatie over de wijze waarop uw (meerjaren)begroting beoordeeld wordt vanuit onze wettelijke taak, het financieel toezicht. Het is belangrijk deze informatie te betrekken bij de kaderstelling voor de begroting en het vaststellen van uw begroting.

Uw gemeente heeft de verantwoordelijkheid om een begroting vast te stellen die structureel en reëel in evenwicht is. Ieder jaar besluiten wij, op grond van artikel 203 van de Gemeentewet, voor 1 januari of uw gemeente voor het komende begrotingsjaar onder repressief of preventief toezicht valt. Het doel hiervan is te voorkomen dat uw gemeente een structureel tekort op de begroting krijgt, dat niet makkelijk meer door u zelf op te lossen is. Financieel toezicht is dan ook een wezenlijk onderdeel van de 'check and balances' binnen het openbaar bestuur. Daarnaast draagt financieel toezicht bij aan een bestendig en veilig Limburg met een sterk openbaar bestuur als uitgangspunt. Een bestuur waar de inwoners op kunnen bouwen. Respect voor de eigen verantwoordelijkheid van besturen is het uitgangspunt bij het financieel toezicht.

Uitgangspunt voor de beoordeling is ons Gemeenschappelijk Financieel Toezichtkader (GTK 2020 gemeenten) dat u vorig jaar van ons heeft ontvangen (nummer 2019-28181 d.d. 16 april 2019) en dat voor het eerst is toegepast voor de begroting 2020. Hierin vindt u onder andere:

- welke vormen van toezicht zijn er?
- welke wet- en regelgeving worden gehanteerd bij het toezicht?
- wat betekent structureel en reëel evenwicht?
- waar kijken we naar als we beoordelen of uw begroting en meerjarenraming structureel en reëel in evenwicht is?

In deze begrotingsrichtlijnenbrief geven wij u op basis van actualiteit onderwerpen mee die voor uw begroting 2021 van belang zijn. Deels zijn deze onderwerpen financieel-technisch van aard en daarmee wellicht meer voor het college bestemd. Een afschrift van deze circulaire hebben wij daarom aan uw college gestuurd.

Agenda toekomst van het (interbestuurlijk) toezicht

In onze begrotingscirculaire 2020 informeerden wij u over de [Agenda toekomst van het \(interbestuurlijk\) toezicht](#). Deze gezamenlijke agenda van gemeenten, provincies en het Rijk kent zeven ontwerpprincipes (horizontaal voorop en wordt versterkt, uniformiteit (methodiek) en maatwerk, risicogericht toezicht, toezicht is proportioneel en wordt uitgeoefend aan de hand van een interventieladder, transparantie, verbinden van inzichten, efficiënt en effectief) en vijf actielijnen.

De vijf actielijnen zijn:

- versterken verbinding horizontale controle en verticaal toezicht;
- beter voeren dialoog;
- beter leren via toezicht;
- uniformeren uitvoering toezicht;
- toezichthouder richt zich op gedeelde risico's.

In 2019 is de concrete uitwerking hiervan opgenomen in een Actieplan. Per actielijn zijn de te nemen acties benoemd. In de komende 5 jaar wordt gewerkt aan het toekomstig toezicht.

Ontwikkelingen Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten

De commissie BBV geeft in notities aan op welke wijze een bepaald onderwerp in de begroting verwerkt kan of moet worden. Kan, omdat de regelgeving meerdere verwerkingsopties toestaat en moet als de regelgeving verplicht tot een bepaalde verwerkingswijze. De [BBV-notities](#) bevatten dan ook aanbevelingen ('kan') en stellige uitspraken ('moet') voor de juiste toepassing en uitvoering van het BBV.

Notitie grondbeleid in begroting en jaarstukken

In juli 2019 is de nieuwe notitie Grondbeleid gepubliceerd door de commissie BBV. Deze notitie is een samenvoeging en actualisering van de vier eerdere notities over grondexploitaties, faciliterend grondbeleid, nadere uitleg tussentijds winstnemen en voorbeeld verwerken onderhanden werk. Er is geen sprake van nieuwe beperkende regelgeving.

Notitie Materiële vaste activa

De notitie Materiële vaste activa is geactualiseerd en in januari 2020 door de commissie BBV gepubliceerd. De belangrijkste wijziging heeft betrekking op de verplichting om bij achterstallig onderhoud een voorziening te vormen. In de vorige notitie Materiële vaste activa werd nog de mogelijkheid geboden om het achterstallig onderhoud financieel in te lopen binnen een termijn van vier jaar wanneer een gemeente onvoldoende middelen heeft om een dergelijke voorziening in één keer te vormen. In de geactualiseerde notitie is deze mogelijkheid komen te vervallen. Het is niet langer toegestaan om bij onvoldoende financiële middelen een termijn van vier jaar te hanteren voor het vormen van de voorziening. De stellige uitspraak, die betrekking heeft op achterstallig onderhoud is daartoe ingekort tot:

- in geval van achterstallig onderhoud waarbij sprake is van kapitaalvernietiging en / of onveilige situaties wordt op basis van artikel 44 lid 1a BBV een voorziening gevormd.

Wanneer een gemeente onvoldoende financiële middelen heeft om een voorziening achterstallig onderhoud te vormen zal dit tot een negatieve algemene reserve kunnen leiden.

De commissie voorziet verder in de loop van 2020 actualisering van de volgende notities:

- Raamwerk stelsel baten en lasten;
- Meerjarig financieel inzicht;
- Kadernota rechtmatigheid (aanpassingen n.a.v. rechtmatigheidsverantwoording door college);
- Rente;
- Lasten en baten (incidenteel, subsidies e.d.);
- Lokale heffingen.

Inzicht in de structurele begrotingspositie

Om vast te kunnen stellen dat er sprake is van structureel evenwicht, is het belangrijk dat er inzicht bestaat welke baten en lasten incidenteel zijn. Het verplichte meerjarige overzicht van incidentele baten en lasten geeft dat inzicht. Daarbij is de kwaliteit en volledigheid van het overzicht van incidentele baten en lasten van essentieel belang. In de notitie structurele en incidentele baten en lasten van de Commissie BBV (30 augustus 2018) is hiervoor een algemeen kader opgenomen en zijn diverse voorbeelden gegeven. Er wordt in de notitie vanuit gegaan dat in principe alle baten en lasten structureel van aard zijn. Incidentele baten en lasten zijn de uitzondering en dienen toegelicht te worden.

Bij het onderzoek van de begroting 2020 van de gemeenten is ons opgevallen dat de notitie structurele en incidentele baten en lasten volgens ons nog niet altijd goed wordt toegepast in de begroting. Met name de toelichting op de opgenomen posten is vaak onvolledig om te kunnen beoordelen of er inderdaad sprake is van een uitzondering en de posten als incidenteel aangemerkt kunnen/moeten worden. Het doel van de notitie structurele en incidentele baten en lasten, namelijk het meer eenduidig toepassen van de begrippen 'incidenteel' en 'structureel', is naar onze mening nog niet helemaal bereikt. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het feit dat het BBV geen scherpe definitie geeft wat incidenteel en structureel is. En, ook niet onbelangrijk, het BBV laat ruimte voor (interpretatie)verschillen, omdat dit past bij de eigen beoordeling van de lokale omstandigheden (principle based). Gemeenten benutten deze ruimte in (te) grote mate, hetgeen leidt tot discussies tussen de gemeenten en toezichthouder. Om deze discussie te beperken komen wij voor 1 juli 2020 met een (ambtelijke) handreiking die gebruikt kan worden door de vakspecialisten die de begroting en jaarstukken opstellen.

Ook zien wij dat een aantal mutaties in reserves als structurele mutaties zijn opgenomen waarvan wij niet direct kunnen vaststellen of deze daadwerkelijk structureel van aard zijn. In de toelichting op de wijziging van het BBV in 2013 is gesteld dat in principe alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves incidenteel van aard zijn. Alle mutaties in reserves maken daarom in principe onderdeel uit van het overzicht van incidentele baten en lasten. Structurele mutaties aan reserves zijn de uitzondering en dienen te zijn opgenomen op het overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.

Bij het begrotingsonderzoek 2021 gaan we toetsen hoe het 'overzicht van incidentele baten en lasten', maar ook het 'overzicht beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves' zich verhouden tot de notitie structurele en incidentele baten en lasten. Dit kan eventueel gevolgen hebben voor ons oordeel over het structurele saldo van uw begroting.

Wij dringen erop aan voldoende aandacht te besteden aan de kwaliteit en volledigheid van het overzicht van incidentele baten en lasten en ook het overzicht van beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.

Wij zien dat veel Limburgse gemeenten inzicht geven in het structureel en reëel evenwicht, volgens het overzicht dat wij u hebben aangereikt. Voor die gemeenten die dit overzicht nog niet in de begroting opnemen vragen wij om dit wel te doen vanaf de begroting 2021 zodat de raad maar ook wij het structureel en reëel evenwicht van de begroting kunnen bepalen.

Zoals wij hierboven aangeven hebben wij sinds de begroting 2018 gevraagd om het structureel en reëel evenwicht te presenteren volgens de tabel die wij vanaf de begrotingsbrief 2018 hebben meegezonden. Wij verzoeken u om deze tabel te blijven gebruiken om het structureel en reëel evenwicht te presenteren omdat wij van mening zijn dat deze tabel een beter inzicht biedt.

Herijking gemeentefonds / verdelingssystematiek

Momenteel wordt onderzoek gedaan naar de herijking van het gemeentefonds. De jaarlijkse bijdrage aan gemeenten via dit fonds bedraagt zo'n € 30 miljard en wordt volgens de brief van de minister van BZK van 26 februari 2020 aan de Tweede Kamer vanaf 2022 anders verdeeld. De fondsbeheerders (de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de staatssecretaris van Financiën) onderzoeken samen met gemeenten hoe het geld het best verdeeld kan worden. Daarnaast moet door herijking de verdeling eenvoudiger worden. Dit kan aanzienlijke gevolgen hebben voor uw financiële positie.

Een deel van het gemeentefonds is bestemd voor de taken van gemeenten in het sociaal domein. Dit geld moet beter verdeeld worden. De herijking richt zich op een herverdeling, niet op de omvang van de middelen. Hierdoor zal de herijking voor sommige gemeenten positief uitpakken, terwijl andere gemeenten minder middelen krijgen toebedeeld.

Het onderzoek bestaat uit 2 delen:

- de verdeelmodellen in het sociaal domein;
- de overige onderdelen van het gemeentefonds.

De onderdelen worden tegelijkertijd maar apart van elkaar onderzocht. Onderwerpen die beide onderdelen raken worden in samenhang bekeken. Denk hierbij aan de indeling van het gemeentefonds naar beleidsterreinen (clusterindeling).

Het eerste onderzoek voor de herijking van het gemeentefonds heeft plaatsgevonden van maart 2019 tot en met januari 2020. Er zal in 2020 een aanvullend onderzoek plaatsvinden, waarvan de resultaten in de tweede helft van 2020 bekend moeten zijn. Bij invoering van de nieuwe verdeelmodellen in 2022 zal in grote lijnen de volgende procedure worden gevolgd:

- de fondsbeheerders komen na het onderzoek met een voorstel voor aanpassing van de verdeling van het gemeentefonds. De VNG en de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) geven hierbij advies;
- na advisering van de VNG en de ROB volgt het bestuurlijke besluitvormingstraject. Ofwel: het Rijk en de VNG nemen tijdens een bestuurlijk overleg een beslissing over de nieuwe verdeling;
- voor het eind van 2020 informeert de minister van BZK de Tweede Kamer over de voorstellen voor de nieuwe verdeling;
- gemeenten worden ruimschoots voor invoering over de uitkomsten geïnformeerd;

- vanaf 2022 wordt de nieuwe verdeling, afhankelijk van de besluitvorming, doorgevoerd. Zie voor meer informatie ook [de kamerbrief van 26 februari 2020](#).

Sociaal domein

Bij het onderzoek van de begroting 2020 is gebleken dat veel gemeenten moeite hadden de financiën op orde te krijgen. De raming van de baten en lasten van het sociaal domein in de begroting zijn ten opzichte van voorgaande jaren steeds reëler. Hierdoor is steeds meer zichtbaar dat de inkomsten vanuit het Rijk de kosten in het sociaal domein niet meer compenseren en tekorten ontstaan bij gemeenten. De financiële positie van de gemeenten komt steeds meer onder druk te staan. Gemeenten moesten vaak vergaande maatregelen nemen om tot een structureel en reëel sluitende begroting te komen. Het Rijk heeft met de VNG afgesproken dat in het najaar van 2020 nieuw onderzoek is afgerond. Naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek jeugdzorg, de ontwikkelingen van het gemeentelijke beleid en de besluitvorming van het volgende kabinet zal de situatie in 2022 en 2023 duidelijk worden.

Voor de beoordeling van de begroting 2021 omtrent het sociaal domein blijven vooralsnog de richtlijnen van vorig jaar (begroting 2020) voor de begroting 2021 van kracht en deze zijn:

- de extra middelen jeugdzorg voor de jaren 2019 tot en met 2021, die onderdeel uitmaken van de algemene uitkering, worden als structureel dekkingsmiddel aangemerkt.
- voor de jaren 2022, 2023 en 2024 kan door de gemeente een stelpost 'Uitkomst onderzoek jeugdzorg' geraamd worden: per gemeente naar rato van de € 300 miljoen (in 2021).
- deze stelpost 'Uitkomst onderzoek jeugdzorg' kan als structureel opgenomen worden.
- voorwaarde is dat daarnaast de gemeente tevens zelf maatregelen neemt in het kader van de transformatie rondom jeugdzorg en ggz mede gericht op beheersing van de kosten. Gemeenten spelen immers zelf ook een actieve rol in de transformatie en daarmee ook in het kunnen beperken van de uitgaven.

Als toezichthouder beoordelen wij of de ramingen in de (meerjaren)begroting voor het sociaal domein reëel zijn en welke risico's gemeenten lopen. Daarbij betrekken wij tenminste de realisatie van de laatste jaarrekeningen, de verwachte realisatie voor het jaar 2020 en de verslagen van de accountant. Als u verwacht dat u voor 2021 door financiële problemen in het sociaal domein niet in staat zal zijn een structureel en reëel sluitende begroting vast te stellen, dan verzoeken wij u ons hierover in een zo vroeg mogelijk stadium te informeren. Wij zijn graag bereid met u mee te denken over oplossingen.

BTW compensatiefonds

Met ingang van het begrotingsjaar 2019 is de wijze van verwerking van de ruimte onder het plafond van het BTW-compensatiefonds (BCF) in de raming van de algemene uitkering in de circulaire gewijzigd. Waar voorheen het fonds was opgenomen in de meicirculaire is het nu aan de gemeenten om zelf een reëel bedrag te ramen voor het BTW-compensatiefonds.

Voor een goede raming van de ruimte onder het plafond BCF is inzicht nodig in de toekomstige ontwikkeling van de omvang van het BCF en vooral in de toekomstige declaraties. Om een niet onderbouwde oplopende raming van de ruimte onder het plafond BCF te voorkomen biedt de ruimte na de laatst bekende declaraties om die reden het meeste houvast als raming voor de komende jaren. Het ministerie van BZK heeft in afstemming met VNG en provinciale toezichthouders een advies opgesteld over de wijze waarop de ruimte onder het plafonds BCF door gemeenten kan worden opgenomen als verwachte bate. Dit advies luidt:

Gezien de onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van de ruimte onder het plafond BCF, adviseren we om voorzichtigheid in acht te nemen door een raming op te nemen, die maximaal gebaseerd is op de meest recente, gerealiseerde ruimte onder het plafond BCF. Voor de begroting 2021 is dit de realisatie 2019.

Als provinciale toezichthouders gebruiken wij dit advies als richtlijn bij het beoordelen van de (meerjaren)begroting 2021-2024.

Omgevingswet

De Omgevingswet gaat in per 1 januari 2021. Zoals u weet, wordt de wet- en regelgeving voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water gebundeld en is het de bedoeling om het aanvragen van vergunningen te vereenvoudigen. Dit betekent één wet die ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving stimuleert en kwaliteit borgt. De gebruikers staan hierbij centraal.

Omgevingsvisie

Met de nieuwe wet zijn het Rijk, de provincies en gemeenten voortaan verplicht een omgevingsvisie te maken. Dit is een strategische visie voor de lange termijn voor de hele fysieke leefomgeving. De belangrijkste uitgangspunten daarbij zijn:

- gemeenten dienen een omgevingsvisie op te stellen;
- per gemeente geldt één omgevingsplan;
- gemeenten werken de omgevingsvisie uit in een omgevingsplan en programma's;
- het omgevingsplan bevat gemeentelijke regels over de fysieke leefomgeving;
- in een programma staan maatregelen waarmee een bevoegd gezag een omgevingswaarde of een andere doelstelling voor de fysieke leefomgeving wil bereiken.

Gemeenten krijgen een overgangstermijn van drie jaar voor het vaststellen van de omgevingsvisie. De verplichting voor gemeenten om een omgevingsvisie te hebben en het tijdstip daarvoor wordt bij Koninklijk Besluit vastgelegd.

Houd rekening met de financiële gevolgen voor uw gemeente

Wij zien dat de nodige betrokken partijen volop bezig zijn met de voorbereidingen. Het is van groot belang om een goede inschatting te maken wat er op uw gemeente afkomt en u adequaat op deze wet voor te bereiden. Daarbij past ook de vraag wat de financiële gevolgen voor uw gemeente zullen zijn.

Denk aan:

- welk personeel is wel en niet nodig?
- hoe begeleidt u het implementatieproces?
- moet u uw medewerkers opleiden?
- wat betekent dit voor ICT?
- wat kost het om de omgevingsdocumenten te ontwikkelen?

Digitaal Stelsel Omgevingswet

Met de invoering van de Omgevingswet vervalt zowel het Omgevingsloket Online als portaal om vergunningen aan te vragen als de Activiteitenbesluit Internet Module (AIM) om meldingen te doen. Daarvoor in de plaats komt het Omgevingsloket van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).

Bovendien sluit per 1 januari 2021 www.ruimtelijkeplannen.nl als portaal voor publiceren van officiële publicaties als omgevingswetbesluiten. Omgevingswetbesluiten publiceren en juridische regels beschikbaar te maken kan vanaf 1 januari 2021 alleen nog maar in het Landelijke voorziening bekendmaken en beschikbaar stellen (LVBB).

Integratie tussen gemeentelijke applicaties, zoals VTH, toepasbare regels en plansoftware en de landelijke voorziening van het DSO is noodzakelijk om met het stelsel te kunnen werken. Dit betekent dat de huidige software moet worden aangepast of dat er nieuwe software wordt aangeschaft.

- gemeenten sluiten hun zaak- of vergunning systemen aan op de landelijke voorziening van het DSO, om vergunningaanvragen en meldingen van initiatiefnemers te kunnen ontvangen via het Omgevingsloket (verplicht);
- gemeenten sluiten hun regelbeheersysteem aan op het Register toepasbare regels, om vragenbomen beschikbaar te maken in het Omgevingsloket (niet verplicht);
- gemeenten sluiten hun plansysteem aan op de LVBB, om omgevingswetbesluiten te publiceren en juridische regels beschikbaar te maken in het Omgevingsloket (verplicht).

Gemeenten dienen per 1 januari 2021 naast technisch ook organisatorisch klaar te zijn met de inrichting van de processen planvorming, vergunningverlening, toezicht en handhaving zodat deze op een zodanige manier kunnen worden uitgevoerd dat de beoogde kwaliteit van dienstverlening kan worden behaald.

TIP Kijk voor meer informatie op: aandeslagmetdeomgevingswet.nl

Het programma 'Aan de slag met de Omgevingswet' ondersteunt onder andere overheden om aan het werk te gaan met de wet. Het programma is een samenwerkingsverband van gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk.

Duurzaamheid/energietransitie/klimaat

De komende jaren ligt er een enorme opgave om Nederland duurzaam te maken. Tegengaan van klimaatverandering, aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering en een overgang naar een circulaire economie zijn hierbij essentieel. Verduurzamen van Nederland is daarbij de opdracht. Heel Nederland is aan zet. Om dat te realiseren is een samenhangende visie en aanpak per regio belangrijk. De verdeling van bevoegdheden tussen Rijk en decentrale overheden moet ervoor zorgen dat overheden elkaar niet in de weg zitten, maar elkaar juist versterken. Inhoudelijke afspraken waar ook bedrijfsleven en maatschappelijke partijen verantwoordelijkheid voor dragen, zijn vastgelegd in het Klimaatakkoord. Een duurzaam Nederland vereist een fundamentele verandering in denken en doen.

Als we over verduurzaming spreken, dan hebben we het over een heel scala van maatregelen: energiezuinige straatverlichting, waterdoorlatende straatstenen, klimaatadaptief aanbesteden, gebruik circulaire materialen, gasloze wijken enzovoort. De ambities zijn groot, en de tijd is kort, zo moeten Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen in 2020 klimaatbestendig en waterrobuust handelen hebben vastgelegd in hun beleid, gemeenten moeten voor 2021 onder andere voor elke wijk een warmteplan opstellen en dit is nog maar slechts een deel van de opgave.

Het uitvoeringsprogramma circulair van het Rijk vertaalt de 5 transitie-agenda's naar concrete acties en projecten voor de periode 2019 tot en met 2023.

Elke gemeente, provincie en ook waterschap werkt op dit moment binnen regio's samen met stakeholders aan een Regionale Energiestrategie (RES). De RES is een instrument om gezamenlijk te komen tot keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur.

Van decentrale overheden wordt verwacht dat zij een groot deel van de groei van de algemene uitkering ten goede laten komen aan klimaatbeleid en de energietransitie. Bij de besteding van dit geld zullen zij moeten inzetten op het energieneutraal, klimaatbestendig en circulair maken van Nederland.

Rechtmatigheidsverantwoording college

Op dit moment verstrekken accountants een controleverklaring met een oordeel inzake getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekeningen van gemeenten. Dit gaat veranderen.

Met ingang van 2021 moet het college een rechtmatigheidsverantwoording afleggen over de rechtmatigheid van de jaarrekening. De accountant krijgt hierdoor een andere rol en zal vanaf het boekjaar 2021 geen oordeel meer geven over de rechtmatigheid in zijn controleverklaring. De accountant geeft dan nog een controleverklaring af met alleen een oordeel inzake de getrouwheid van de jaarrekening, inclusief de rechtmatigheidsverantwoording door het college van burgemeester en wethouders die in de jaarrekening wordt opgenomen. De rechtmatigheidsverantwoording wordt een onderdeel van de getrouwheidsverklaring van de accountant.

De Commissie BBV draagt zorg voor een eenduidige uitvoering en toepassing van het BBV. De commissie heeft een [modeltekst \(januari 2020\)](#) gepubliceerd voor de rechtmatigheidsverantwoording die gemeenten (gemeenschappelijke regelingen) opnemen in de jaarrekening.

Het ministerie van BZK heeft in februari 2020 het wetsvoorstel voor consultatie aangeboden. De formele VNG reactie op het wetsvoorstel (incl. de rechtmatigheidsverantwoording) zal hierop volgen.

De rechtmatigheidsverantwoording heeft gevolgen voor de (interne) verantwoording binnen uw gemeentelijke huishouding. Het is belangrijk dat u nu al bezig bent met deze ontwikkelingen en dat u zorgt voor voldoende grip op uw interne processen en de bijbehorende financiële huishouding, want gemeenten moeten zelf aantonen dat ze budgetten rechtmatig hebben besteed en het college hier verantwoording over aflegt. Het beoogde doel is dat er bewustwording komt en de kwaliteit van de interne beheersing verbetert. Ook is het van belang te onderzoeken waar de onderlinge verantwoordelijkheden liggen, tussen raad, college, ambtelijke organisatie en accountant.

In 2020 zal financieel toezicht onder andere op ambtelijk niveau dit onderwerp onder de aandacht blijven brengen.

Lokale heffingen

Op grond van artikel 10, lid 1 sub c BBV moeten gemeenten in de begroting in de paragraaf lokale heffingen inzicht geven in de totstandkoming van de tarieven die maximaal kostendekkend mogen zijn: leges, rioolheffing en afvalstoffenheffing.

Wij hebben geconstateerd dat niet alle gemeenten de juiste informatie in de paragraaf opnemen. Daarom vragen wij u conform het BBV met ingang van de begroting 2021 de juiste informatie op te nemen met betrekking tot de kostendekkendheid bij leges, rioolheffing en afvalstoffenheffing. Wij adviseren u er de toelichting op artikel 10 BBV op na te slaan.

Tot slot

Wij sluiten onze begrotingsbrief 2021 af met een aantal jaarlijks terugkerende punten.

Dividend Enexis Holding N.V.

Op de AvA van Enexis Holding N.V. wordt op 9 april a.s. voorgesteld om 50% van het in het jaar gerealiseerde resultaat uit te keren. Op basis van het resultaat over 2019 van € 210 miljoen zal voor 2019 € 105 miljoen worden uitgekeerd aan dividend. Dit komt overeen met € 0,70 per aandeel. Daarom adviseren wij u voor de begroting 2021 en de jaren van de meerjarenraming 2022-2024 van € 0,50 per aandeel uit te gaan. De neerwaartse bijstelling van het dividend in 2021 en 2022 is het gevolg van de toegenomen kosten inde energietransitie.

Bank Nederlandse Gemeenten

De nettowinst van de Bank Nederlandse Gemeenten over 2019 bedraagt € 163 miljoen. Na aftrek van de uitkering van dividend aan verschafters van hybride kapitaal is een bedrag van € 142 miljoen beschikbaar voor aandeelhouders. De Bank Nederlandse Gemeenten stelt de aandeelhouders voor 50% van de nettowinst als dividend uit te keren. Over het jaar 2019 is daardoor € 71 miljoen beschikbaar voor uitkering van dividend aan aandeelhouders. Als de aandeelhouders het voorstel overnemen zal € 1,27 per aandeel van € 2,50 aan dividend worden uitgekeerd. Daarom adviseren wij u in de begroting 2021 en de meerjarenraming 2022-2024 het te ramen dividend op maximaal € 1,27 per aandeel van € 2,50 te stellen.

Vooroverleg

Wij verzoeken gemeenten met financiële problemen die bijzondere maatregelen vergen, zo spoedig mogelijk met ons hierover te overleggen.

Informatie in of bij de begroting 2021

Wij verzoeken u in of bij de begroting 2021 de volgende informatie toe te voegen:

- de opbouwtafel van de algemene uitkering 2021-2024.

Digitale aanbieding van de begroting

De begrotingsstukken kunt u digitaal aanbieden via het emailadres van uw toezichthouder. Voor grotere bestanden verzoeken wij u gebruik te maken van: <https://transfer.prvlimburg.nl>.

Bij de stukken moeten dan wel een door de voorzitter en griffier ondertekend vaststellingsbesluit en een door de burgemeester en secretaris ondertekende aanbiedingsbrief zijn opgenomen.

Toezending van een papieren set blijft natuurlijk mogelijk en blijft ook bij digitale toezending welkom als werkexemplaar.

Coronavirus

Gemeenten dienen uiterlijk op 15 juli 2020 hun Jaarrekening 2019 in te dienen bij de Provincie (toezichthouder gemeentefinanciën). Naast het feit dat raadsvergaderingen mogelijk niet tijdig plaatsvinden, speelt in dit kader ook dat accountantskantoren hun controles niet tijdig kunnen afronden aangezien ze niet meer op locatie aanwezig mogen zijn.

We zullen als Provincie Limburg hierin coulantie hanteren, maar er wel op aandringen dat de processen om de jaarstukken tot stand te brengen binnen de gemeenten wel doorgang moeten vinden met 15 juli als uitgangspunt. Zo voorkomen we dat pas veel later in het jaar de definitieve cijfers over 2019 gereed komen.

We zijn op landelijk niveau met alle toezichthouders inclusief het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) in gesprek over hoe we met deze wettelijke aanleverdatum om moeten gaan. Uit recent overleg met BZK is gebleken dat indien het noodzakelijk is, de minister van BZK bereid is de termijnen voor de aanlevering van de jaarstukken aan te passen. Er hoeft dus geen uitstelverzoek ingediend te worden tenzij er sprake is van andere redenen (dat geldt tevens voor de indiening van de begroting door Gemeenschappelijke regelingen, voor 1 augustus).

Daarnaast is er de vraag hoe we als Provincie vanuit financieel toezicht omgaan met tijdelijke overschrijdingen van de kasgeldlimiet indien gemeenten extra financiering aantrekken om maatregelen in de Corona-crisis te financieren. Het college van GS heeft hier begrip voor. Mocht de termijn van drie aaneengesloten maanden overschreden worden dan zal GS op dat moment beoordelen of gebruik zal worden gemaakt van de wettelijke mogelijkheid voor de toezichthouder om deze overschrijding langer toe te staan.

Een afschrift van deze brief hebben wij aan het college van burgemeester en wethouders van uw gemeente gestuurd.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

provincie limburg

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

